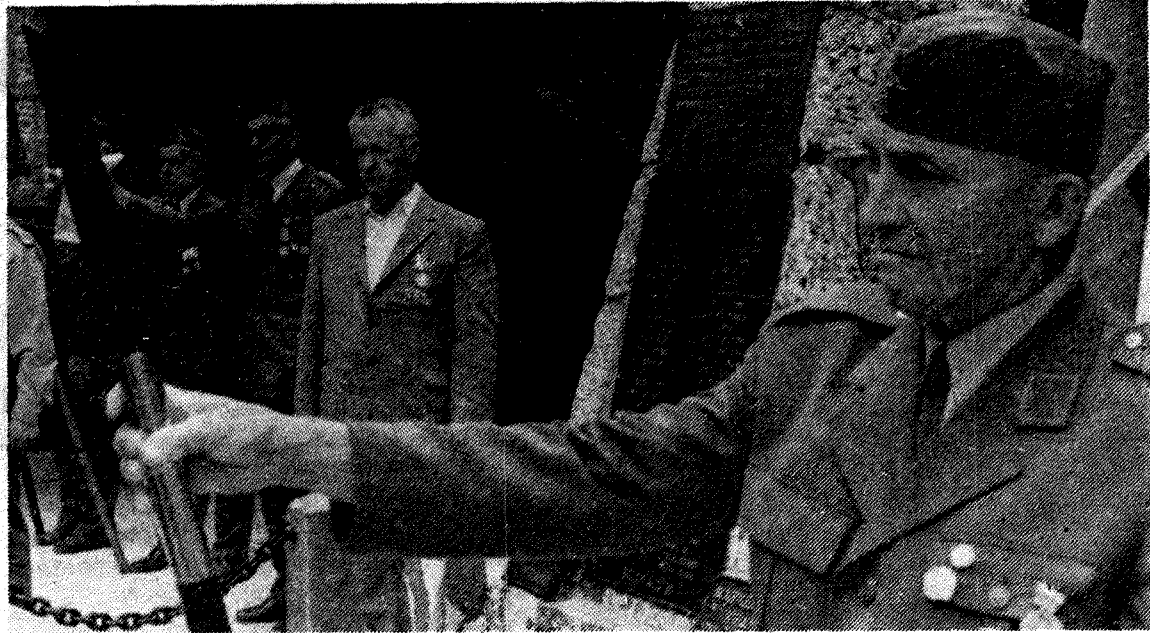

tv-15 naš TOVARIS

Št. 30
2. avgusta 1984
Leto XXII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Domicil Prešernovi brigadi

Kot vedno ob srečanjih borcev SNOUB France-
ta Prešerna (živih je še 964), je bilo tudi v soboto,
28. julija, na železarskih Jesenicah tovariško, pri-
srčno in veselo. Zbrali so se v spomin na uspešno
akcijo, ki so jo na Jesenicah izvedli 19. julija 1944.
leta – torej pred štiridesetimi leti. Takrat so se
njihove enote okrepile z več kot 100 borci, osvo-
bojenimi nemškimi ujetniki na prisilnem delu.
Večina je bilo Francozov, nekaj manj Italijanov
ter naših ljudi iz različnih krajev.

Sobotno srečanje je bilo združeno s štirideseto
obletnico ustanovitve Jeseniško-bohinjskega
odreda, ki je tesno povezana s prešernovci, saj
so jedro te bojne enote sestavljali borci 3. bata-
ljona Prešernove brigade.

Preden je slavnostni govornik Stane Prezelj od-
kril spominsko ploščo v spominskem parku pod
Mežakljo, je v svojem govoru spomnil na uspešno
akcijo prešernovcev, pri čemer je opozoril, kako
težko je bilo tako veliki enoti (kot je bila Prešerno-
va) priti na okupatorjeve močno zastražene Jese-
nice. Pri tem ni pozabil poudariti pomembnega
olajševalnega elementa: naprednega jeseniškega
delavstva, ki je že vsa leta okupacije v različnih
oblikah delovalo proti okupatorju, ter dejstva, da
je bilo v brigadi veliko Jeseničanov.

Govornik je povedal nekaj tudi o ustanovitvi

Jeseniško-bohinjskega odreda, o pomembnosti
njegovih akcij, strategiji in o njegovem vzponu.
Ob koncu je preusmeril besedo k naši vsakdanj-
osti. Med drugim je dejal: »Že nekaj časa lebdi nad
našimi proslavami, letos še bolj kot prej, morast
pritisk ob težkem ekonomskem položaju, v kate-
rega smo zabredli ob vsem bogastvu, ki ga je naša
družbena skupnost ustvarila v povojnem obdobju.
Imamo dobro organizirano državo, gospodar-
stvo pa slabo. Pogosto ubiramo neustrezno ka-
drovsko politiko, samoupravljanje pa v zadnjem
letu nazaduje...«

Dejal je, da sicer vsi čutimo resnost položaja,
vendar še vedno ne mobiliziramo vsega, kar je in
kar imamo. V takem položaju se vedno znajdejo
takšni, ki radi ribarijo v kalnem in še povečujejo
politične ter ideološke pritiske – zunaj in znotraj
naše države, je dejal Stane Prezelj ter končal z
besedami, da so potrebni poštenji ljudje, ki so
sposobni povedati, kaj je črno in kaj belo, pa tudi
sposobni konkretne akcije, četudi v težkem tren-
utku.

Po odkritju spominske plošče so borci Prešer-
nove in Jeseniško-bohinjskega odreda strumno v
koloni odkorakali v športni park pod Mežakljo,
kjer so prejeli domicil jeseniške občine.

Dušan Dragojevič

Foto Marjan Ciglič

Več osebnega prispevka za skupnost in manj administriranja

Ko so pred nedavnim na seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije
obravnavali poročilo slovenskega izvršnega sveta o uresničevanju
političnega dogovora in ekonomskega razvoja naše repu-
blike v tem letu ter prvo oceno možnosti njenega razvoja v prihod-
njem letu in ko so vzporedno obravnavali še analizo republiškega
zavoda za družbeno planiranje ter poročilo zveznega izvršnega
sveta, so ob teh gradivih sprejeli tudi stališča in sklepe. V prvi vrsti
so ocenili, da gradiva dajejo dovolj dobro osnovo za širše razumeva-
nje te problematike in za nadaljnje načrtovanje kratkoročnih ter
dolgoročnih aktivnosti na tej poti.

Ceprav so nekateri rezultati v izvojni dejavnosti, pri manjšanju
primanjkljaja in na področju preskrbe pozitivni, razlogov za up v
vedrejšo obzorje še vedno ni, so menili borci, dokler nam še ni uspelo
zajeziti visoke inflacije, dokler cene še vedno nezadržno rastejo,
dokler je naša delovna storilnost še vedno premajhna in, ne nazad-
nje, dokler se realni OD delavcev zmanjšujejo.

Prvo in najnujnejše, kar moramo v tem trenutku doseči, so menili,
je kar največja idejna, politična, in akcijska enotnost v osrednjem
političnem vodstvu SFRJ o aktivnostih organiziranih socialističnih
sil za dosledno uresničevanje programa ekonomske stabilizacije.

Za dosego teh ciljev pa so borci ponovno opozarjali na sprotne
ukrepanje proti kršiteljem dogovorjenega, na višjo delovno storil-
nost ter na nujnost po boljši organizaciji dela, hitrejšem, učinkovi-
tejšem usklajevanju vseh vrst porabe s resničnimi možnostmi. Opo-
zorili so na nujnost večjega deleža domačega znanja in preprečeva-
nja razbohotenega administriranja (pri čemer pa so poudarili, da bo
intervencij toliko manj, kolikor bolj se bomo držali dogovorov).

Borčevska organizacija je proti težnjam po ohranjanju razmer,
»kakršne so,« pa tudi proti vsesplošnemu podružljanju raznih dol-
gov in izgub, ki so nastali zaradi napačnih odločitev, vlaganj in
potem s prenašanjem teh bremen na širšo družbeno skupnost ter
Narodno banko Jugoslavije. S tem v zvezi pa je seveda naše šepavo
planiranje. To mora dobiti v naši družbi, so dejali, več veljave in
vloge. Da se ne bo investiranje v posameznih republikah podvajalo
na področju istovrstnih proizvodnih zmogljivosti...

Spet se je izkazalo, da je za vse te zahteve potrebna odločno večja
osebna in skupna odgovornost, takšna, kakor so jo pojmovali in v
njihovih okvirih delali med NOB. Zato se bodo borci še bolj zavzemali
za javno besedo o tem, kdo ne izpolnjuje dogovorjenih nalog oziroma
jih namenoma zanemarija ali dela ravno nasprotno. In takšna
osnovna »pravila igre« se začnejo pri spoštovanju ustave ter zakonov.

Borci se zavedajo stisk in socialnih problemov, ki jih sedanje sta-
nje poraja v nekaterih družbenih dejavnostih (od zdravstva do šol-
stva), pa tudi položaja delavcev na teh in nekaterih drugih področ-
jih. Zato je še toliko nujnejše in skrajni čas, da zares enkrat posežemo
v notranje rezerve, ki jih je še veliko. Če začnemo samo zmanjševati
potratna potovanja v tujino oziroma jih dejansko uokvirimo v re-
snične potrebe, pa če začnemo pravilno izkoriščati potencialne doma-
čih znanstvenikov za domačo prakso...

Ob vsem tem so borci v svojih sklepih zatrčili, da bodo odločno
odklanjali in se upirali posplošenemu kritizirstvu, ki se je že precej
razpaslo. Podpirali bodo v samoupravnem sistemu vgrajeno objektivno
kritiko, kritiko, ki naj živi v fronti organiziranih socialističnih sil in
je podlaga ustvarjalnosti ter napredku.

Bojana Žokalj

Množično zborovanje v Kožbani

Na Ibancah pri Kožbani, na kra-
ju, kjer je 9. 7. 1944. leta narodni
heroj Jože Srebrnič spregovoril o
novi oblasti več kot trem tisočem
Bricev in Benečanov, so se ob
dnevu vstaje zbrali številni udele-
ženci takratnega volilnega zbora,
mnogo, skoraj največ, pa je bilo
takih, ki so o letih vojnih preizku-
šenj slišali predvsem pripovedo-
vati starejše. Prišli so, tako v ne-
deljo kot pred štiridesetimi leti, iz
vseh krajev Goriških Brd, pa tudi
iz krajev, ki so po vojni ostali pod
italijansko upravo. Zbrali so se
nekdanji borci, partizani in gari-
baldinci. Prišli so, da bi obudili
spomin na leta, ko se je kovala
nova, ljudska oblast in da bi z
odkritjem spomenika osemin-
dvajsetim padlim trajno obeležili
spomin na borce in žrtve fašizma
iz Kožbane, Brdic, Bele, Noznega,
Brezovka, Senika in Golega Brda.
Zbrane je najprej pozdravil
predsednik krajevne organizacije
ZZB NOV iz Dobrovega Darko
Markočič. Obudil je spomin na
ljudsko vstajo v Goriških Brdih,
ki sega leto nazaj od množične
vstaje Primorcev. On in nato še
slavnostni govornik, član pred-
sedstva RK SZDL Štefan Cigoj
sta spregovorila tudi o pomenu
volilnega zbora, zadnjega javnega
nastopa narodnega heroja Jožeta
Srebrniča pred tragično smrtjo v

valovih Soče. »Zborovanje v Kož-
bani ni bilo samo vrhunec priprav
na volitve predstavnikov nove
ljudske oblasti, ampak je bilo tudi
korak k nacionalni in socialni
svobodi nekdanjih kolonov, ko-
rak, ki so ga sanjale generacije in
generacije Bricev,« je med dru-
gim dejal Štefan Cigoj. »Ljudje so

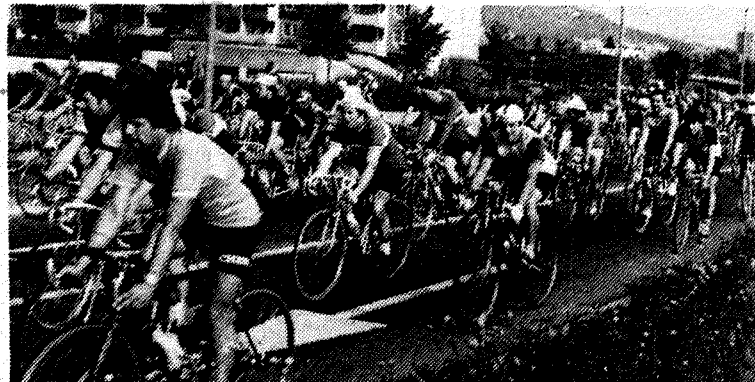

vedeli, da se bliža čas osvobodit-
ve. O tem so govorili uspehi par-
tizanskih enot, Briško-beneškega
odreda, IX. korpusa iz drugih. Ve-
dno več je bilo tudi italijanskih
tovarišev, delavcev in tržiških la-
djedelnih, napredno mislečih fur-
lanskih kmetov, ki so se priklju-
čevali partizanskim enotam. Iz

njih se je izoblikovala partizanska
brigada Garibaldi-Natisone, bri-
gada, ki se je z ramo ob rami bori-
la z borci IX. korpusa. Prav zato
Cigoj ni pozabil omeniti sedanje-
ga položaja pripadnikov sloven-
ske narodne skupnosti v Italiji in
dejal, da je sprejem globalnega
zaščitnega zakona obveza tiste
Italije, s katero so naši ljudje ko-
vali prijateljstvo že v vojnih letih.
Spregovoril pa je tudi o naših da-
našnjih slabostih, o nevdržnem
izogibanju odgovornosti, o ohlap-
nem odnosu do dela in o drugih
velikih in majhnih napakah, ki iz-
ničujejo napore za stabilizacijo
družbe ter pozval k mobilizaciji
vseh, saj težave današnjih dni kli-
čejo k polni angažiranosti. V ime-
nu nekdanjih garibaldincev je be-
sedo povzel Giovanni Padoan
Vanni, ki je spregovoril o prija-
teljstvu, ki je raslo iz skupnega
antifašističnega boja in usodno
povezalo Slovence in Italijane.
Spomenik padlim sta odkrila
nekdanja borca Sandro Miklavč
in Avgust Goljevšek, v varstvo
pa ga je sprejela kožbanska mla-
dina. V bogatem kulturnem spo-
redu, ki se je domiselno prepletal
med posamezne govore, so sode-
lovali pihalni orkester, briški ok-
tet in recitatorji, tako da je zboro-
vanje tudi letos – kot pred štiride-
setimi leti, minilo v pravem praz-
ničnem duhu.

Toni Gomišček

Na cilj za vsako ceno

Kolesarski maraton »Franja«, že tretji po vrsti, obenem pa eden
od najtežjih tovrstnih maratonov na svetu, je tako za nami. Kar
1888 prijavljenih kolesarjev petih kategorij je v soboto, 21. julija,
nekaj po osmi uri iz Tacna pri Ljubljani odpeljalo na pot, dolgo
155 kilometrov. Kljub naporom in tudi padcem udeležencev
letošnjega maratona je ta športna prireditel v počastitev praz-
nika, dneva vstaje slovenskega naroda, tudi to pot uspela, to je
pa tudi največje priznanje organizatorjema Rogu in Nedelj-
skemu dnevniku ter pokrovitelju RO ZZB NOV Slovenije.

Tudi presenečenj ni manjkalo. Enemu od kolesarjev je odpo-
vedalo kolo, ker pa je bil vsak udeleženec tudi zmagovalac
maratona, je zanj veljalo pravilo: za vsako ceno do cilja, pa
čeprav peš ob kolesu od Vodice do Tacna. Absolutni zmagovalac
letošnjega kolesarskega maratona »Franja« je Ivan Kastelic, ki je
progo prevozil v času 4:18,07, takoj za njim Janez Zakotnik z
istim časom, dvakratni zmagovalac Jože Hafner pa je pripeljal v
cilj tretji.

J. C.

Elkroj

KO REČEM HLAČE,
MISLIM NA ELKROJ

ACK

Delovna organizacija

**INDUSTRIJA –
VELETRGOVINA**

ADRIACOMMERCE

**EXPORT – IMPORT,
n. sol. o.**

**66000 KOPER, JLA 8
JUGOSLAVIJA**

TELEFON: n. c. 22-481, 22-171, 24-151

**TOZD trgovina ADRIA Koper, n. sub. o.
KOPER, JLA 8**

● notranja trgovina: TELEFON: 26-596

IZVOZ-UVOZ

● živina, meso in mesni izdelki:
TELEFON: 21-060

● les in lesni izdelki:
TELEFON: 22-590

● mlaoobmejni promet, repromaterial,
OPREMA IN ŠIROKA POTROŠNJA
TELEFON: 22-285, 23-685

● dežele v razvoju:
TELEFON: 21-059
ŽIRO RAČUN: 51400-601-13149
TELEX: 34-111-129

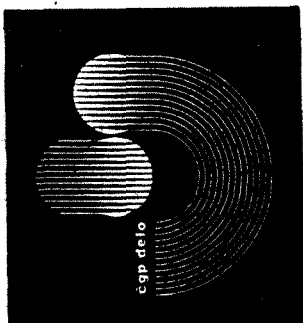
POSLOVNE ENOTE:

LJUBLJANA, CELOVŠKA 268
TELEFON: 575-400, 574-344
TELEX: 31-597
SKLADIŠČE: TELEFON 573-708

ZAGREB, SAVSKA C. 41/IX
TELEFON: 530-206, 530-155, 539-039
TELEX: 21-788
TRGOVINA: 512-003, 513-705, 515-923

BEOGRAD, STANOJE GLAVAŠA 8
TELEFON: 320-716, 323-315, 321-522
TELEX: 11-580

PREDSTAVNIŠTVO:
SKOPJE, NIKOLE KAREV b. b. POŠTA 2.
TELEFON: 225-626

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35
p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

založba borec
ljubljana
miklošičeva 28

B

založništvo – 320-497, revija Borec – 320-477, revija Kurir-
ček – 320-486, knjigotrštvo – 320-476, uredništvo TV-15 –
327-780

ENCIKLOPEDIJA DRUGE SVETOVNE VOJNE

OD A DO Ž VSE O VOJNI 1939-1945

**BITKE
DRUŽBA
GOSPODARSTVO
IDEOLOGIJA
KRONOLOGIJA**

**LJUDJE
OPERACIJE
OROŽJE
POLITIKA
ZNAOST**

**KNJIGA KNJIG O NAJVEČJEM
SPOPADU ČLOVEŠTVA**

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo: ENCIKLOPEDIJA DRUGE SVETOVNE VOJNE po prodajni ceni 980,00 din izvod.

Priimek in ime naročnika: _____

Naslov (ulica ali vas, hišna št.): _____

Poštna št.: _____ Naziv pošte: _____

Zaposlen pri: _____

Reg. št. os. izk.: _____ izdane pri: _____

Knjigo bom plačal(a): ☐ po povzetju, v enkratnem znesku ob prevzemu
☐ v 2 zaporednih mesečnih obrokih

Datum: _____ Podpis: _____

Znesek bom poravnal(a) pod pogoji, ki sem jih označil(a), takoj po prejemu računa in položnic na tekoči račun: Založba BOREC, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 28, 50101-603-45772. Pri naročilu na obroke se obvezujem, da bom obroke plačeval(a) redno vsak mesec. Če ne bom plačal(a) oba zaporedna obroka, se strinjam, da celotni znesek zapade v takojšnje plačilo s prištetimi 20% zamudnimi obrestmi. Ta naročilnica zavezuje naročnika in založbo. Morebitne spore rešuje pristojno sodišče v Ljubljani. Če se odločite za nakup po povzetju, zadoščata vaš naslov in podpis.

Ob 40-letnici srečanja hrvaških in slovenskih brigad v Metliki

Cetrtega julija 1944 so se končali boji Cankarjeve brigade na Hrvaškem (Bosiljevo, kjer je padel partizanski pesnik Bogo Flander-Klusov Joža). V knjigi »Cankarjeva brigada« Lada Ambrožiča-Novljana je zapisano, da je brigada ostala ob Kolpi in je niso poslali v nove boje. V skladu s prvotno zamisljo glavnega štaba Slovenije, da bi poglobili sodelovanje med hrvaškimi in slovenskimi partizani ter utrdili bratstvo in enotnost med narodi Jugoslavije, so nameravali v Metliki prirediti veličastno proslavo zmage pri Bosiljevu s parado hrvaških in slovenskih partizanskih enot. Zato se je Cankarjeva brigada približevala Metliki. Potovala je ob Kolpi navzdol in se 9. julija zbrala v vasi Podzemelj. Spotoma je počivala in imela politične ure, borci so se kopali v Kolpi, vsi pa so se temeljito pripravljali na paradu. Učili so se korakati, saj so čete na bojnem polju popolnoma pozabile na to kdaj pa kdaj potrebno vojaško veščino. V Podzemlju je bila 9. julija dopolne generalna preizkušnja, nato je brigada odšla v Metliko.

Že dopoldne so se začele zbirati v Metliki velike množice Slovencev in Hrvatov, da bi gledali paradu partizanskih enot, ki so na Hrva-

škem dosegle tako veliko zmago, in da bi hkrati počastile spomin padlih. Metlika je bila razgibano zbirališče partizanov in civilnega prebivalstva, zlasti kmečkega. Slovenske in hrvaške kmetice so prišle v Metliko s polnimi jerbasi na glavah, v katerih so nosile dobrote, namenjene hrabrim hrvaškim in slovenskim borcem.

Na Dragah so prireditelji postavili veliko leseno tribuno. Na njej so se zbrali voditelji narodnoosvobodilnega gibanja Boris Kidrič, Franc Rozman-Stane, Josip Vidmar in mnogi drugi. Hrvate je zastopal politični komisar IV. korpusa Vječeslav Holjevac. Na tribuni so bili tudi predstavniki angleške in ameriške vojne misije. Paradnemu ešalonu je poveljeval komandant 15. slovenske divizije Franc Kočever-Ciril, ki je ob 14.15 raportiral Francu Rozmanu-Stanetu in začel paradu. Na čelu paradne kolone je bila 15. divizija, za njo sta korakali oficirska in podoficirska šola glavnega štaba, nato brigade iz 34. in 8. udarne divizije IV. korpusa, na koncu pa so bili borci Žumberačkega in Belokranjskega partizanskega odreda. Po mimohodu je bilo slavnostno zborovanje v Draginovem gozdu. Govorila sta namestnik komandanta

glavnega štaba Jaka Avšič in Vječeslav Holjevac. Na slovesnosti je sodelovalo tudi partizansko Slovensko narodno gledališče z recitatorji, pevskim zborom in s plesalci.

Sodeloval sem v sporedu kot plesalec Okrožne igralske skupine pri Slovenskem narodnem gledališču, ki so jo sestavljali mlajši člani partizanskega gledališča. Pod koreografskim vodstvom Stefana Suhija smo odplesali Dvofakove Slovenske plesne na lesenem improviziranem odru sredi metliških gozdov. Sodelovala je tudi partizan-

ska godba na pihala. Zvečer je bil v Metliki velik miting, ki se ga je udeležila tudi Cankarjeva brigada. Tako sem se po večmesečni ločitvi (odšel sem na odrski tečaj v Črnomelj, po tečaju pa sem se priključil ansamblu partizanskega gledališča) spet srečal s svojimi dragimi tovariši iz Cankarjeve brigade.

Hrvaški in slovenski partizani, slovensko prebivalstvo Bele krajine in hrvaško prebivalstvo iz sosednje krajine čez Kolpo so skupno proslavili sijajno zmago združenih hrvaško-slovenskih partizanskih enot v Bosiljevu.

Name je naredilo srečanje med hrvaškimi in našimi partizani izreden vtis, napisal sem pesmico, sonet z naslovom Kolpa:

Po proslavi se je Cankarjeva brigada, kot poroča Lado Ambrožič-Novljan nastanila v Svrvžakih in Rosalnicah in se malo odpočila. Naslednje-

Kolpa

*Zabredli do pasu smo v divjo reko,
zasoplim lovcem smo sledi zmešali.
Valovi hladni niso nas izdali.
Prezeblili in s premočeno obleko,*

*v temi previdno tipali smo preko,
kjer bomo se z brigadami sestali
hrvaškimi in skupno zmagovali.
Nebo odeto v sinjo je prevleko.*

*Nikdar nihče ne more nas ločiti,
z zvijačo ne in ne s surovo silo,
dovolj srce je grenkega izpilo.*

*Navadilo se je krepko boriti.
Za hribi že se mlado sonce drami,
svetlo kmalu rdeče bo nad nami.*

Metlika 1944

Brigada se pripravlja na paradu v Metliki 9. julija 1944

ga dne, 10. julija, je odšla v Črnomelj, kjer so jo po slavnostnem pohodu skozi mesto povabili na večerjo. Borci so dobro pogostili, podarili so jim cigaret in vina. Do polnoči je trajalo neskaljeno veselje in prestolnici osvobojenega ozemlja, Črnomlju. Komaj se je veselje malce poglobilo, že se je morala brigada odpraviti naprej, kajti sovražnik je ogrozil Belo krajino z veliko ofenzivno operacijo. V srcih borcev pa je ostal čudovit spomin na srečanje hrvaških in slovenskih brigad, na bratstvo in enotnost, skovano v boju za svobodo.

Dušan Mevlja

Streljanje talcev na Belem polju

Med številnimi dogodki, ki jih je doživel Franc Mareš med vojno, je vsekakor najpomembnejši tisti, ki se je zgodil pozimi leta 1941/42. Vendar pa je treba seči nekoliko nazaj. Dogodek je pomemben tudi zato, ker je ena glavnih oseb, ki v njem nastopajo, Clement Druschke, znani gestapovski krvnik na Jesenicah. Druschke je 27. julija 1942 bil na čelu skupine gestapovcev, ki so na Belem polju streljali talce.

Omenjeno zimo je zapadlo veliko snega. Med sneženjem je strojevodja Mareš vodil lokomotivo z vagoni iz Podbrda na Jesenice. V Soteski je moral kompozicijo ustaviti, ker je snežni plaz zasul progo. Mareša je preblisnila misel, da lahko sovražniku škoduje, če bi z lokomotivo prebil plaz. Prometnik je klical Jesenice. Akcijo so odobrili in Mareš se je skupaj s kurjačem Tonetom Karlinom pripravil za nalet. Vlakovodja je predvideval, da se bo stroj pokvaril, zato je kurjaču naročil, naj pravi

čas skoči z njega.

Stroj se je zapodil proti snežni grmadi. Naletela sta na debel hlood, ki je lokomotivo dvignil in jo obrnil v povsem drugo smer, kot sta pričakovala. Naposled se je lokomotiva znova vtrila, plaz pa je bil prebit brez večjih poškodb.

Na Jesenicah so Mareša in Karlina pričakali vsi vodilni železniški uslužbenci, z njimi pa je bil tudi Clement Druschke, ki ju je za uspešni podvig celo pohvalil in jima je ponudil pijačo. Mareš je prijaznost odklonil. Še danes

je prepričan, da mu je to na Belem polju rešilo življenje.

Marešovo delo za OF ni ostalo skrito gestapovcem in seveda tudi Druschkeju ne. Zato so ga spomladi leta 1942 aretirali in priveli v Stanovnikovo vilo na zaslišanje. Za prevajalca so mu ponudili Franca Koritnika. Mareš je odklonil, češ da zna toliko nemško. Ničesar ni priznal. Po vztrajnem tajanju

je naposled pristopil k njemu Druschke in ga silovito udaril z gumijevko, da je odletel v zid.

»Vidim, da je res, kar govorijo ljudje, da pretepate pri zasliševanju,« je zakričal Druschkeju v obraz.

Nihče ga ni več udaril. Moral bi podpisati zapisnik, kjer je pisalo, da je sodeloval s partizani. Odklonil je. Strojepisec je znova pretipkal

ves tekst.

Za njim je bil na vrsti Matevž Frelih. Pozneje je Mareša pohvalil, češ da je prebral na mizi njegov zapisnik in da se je dobro držal. Mareš si je dobro zapomnil besede prvoborca Ivana Krivca, ki jim je zabičal, da ne smejo ničesar izdati, če bi jih slučajno ujeli.

Strojevodjo so odpeljali v Begunje. Nikoli ne bo pozabil 27. julija, ko so ga s talci vred odpeljali na Belo polje. Ko so izstopili, so jih klicali po imenih in priimkih s seznama. Mareša in še enega,

bil je vrtnar, na seznamu ni bilo. Čakala sta ob kamionih. Eden izmed gestapovcev je vprašal Druschkeja, kaj storiti z njima. Druschke je nekaj odgovoril, podoficir pa, ki je kmalu stopil k njima, jima je povedal, da se bosta vrnila v Begunje. Zagrozil jima je s smrtjo, če bi karkoli in komurkoli povedala o dogodku. Zlezla sta na kamion in zagledala 20 lopat. Mareš je menil, da so bile namenjene za kopanje groba. Nazaj grede sta jih morala zložiti v žandarmerijski šoli v Polčah. Branko Blenkuš

Zločin na Artvižah

Dne 21. julija dopoldne je poteklo 40 let od hudega zločina na Artvižah v Brkinah, ki so ga zagrešili nemški gorski lovci, italijanski fašisti in domobranci iz postojanke na Kozini. Na kraju zločina so vaščani Artviž in Rodika padlim in pobitim domačinom postavili kamnit spomenik, kjer vsako leto organizirajo spominsko žalno svečanost s kulturnim sporedom. Letos, v soboto 21. julija, ob 40-letnici, natančno do ure, je bilo na žalni svečanosti okrog 300 vaščanov iz obeh in bližnjih vasi, z večjo skupino borcev Istrskega odreda. Slovesnost je začel mladinec iz Artviž, Branko Dujmovič, recitatorji so bili iz Rodika oziroma iz osnovne šole Hrpelje-Kozina, pevci iz Kozine, slavnostni govornik pa je bil borec Istrskega odreda Slavko Zupančič iz Materije.

Kaj se je v tem kraju dogajalo pred 40 leti? Da bi se okupatorji in domači izdajalci maščevali za 2 dni prej

izveden napad borcev Istrskega odreda na železnico, so sovražne enote iz Kozine prek Rodika vdrle na Artviž. Na tem pohodu so 20. julija 1944 v Rodiku ubili Stojana Šturma in Olgo Ivančič, obesili pa Andreja Godina. Ob zori 21. julija so bili že na Artvižah, toda nadaljnje prodiranje so jim zaustavili borci 2. bataljona Istrskega odreda. Okrog poldne, predno so s plenom, naropanim po vasi odšli nazaj v Kozino, so na robu vasi na grozovit način ubili 3 dekleta in 2 fanta iz Rodika in Kačič, starčka Jožeta Mezgeca iz Artviž pa so ustrelili.

Kaj so delali mladinke in mladinci iz Rodika, tistega usodnega dne na Artvižah? O tem je skupini nekdanjih borcev Istrskega odreda, ki so se udeležili letošnje žalne slovesnosti, pripovedoval na svojem domu kurir Istrskega odreda Bernard Klun iz bližnje vasi Misleče.

»Skupina mladih iz Rodika je imela kurirsko nalogo.

K meni na Misleče je prinesla pošto za štab Istrskega odreda, ki je bil v vasi Kozjane, in za komando mesta Materija, ki je bila v vasi Vatovlje. Vseh je bilo sedem, pet deklet in dva fanta. Stari so bili 16, 17 in 18 let. Med pošto je bilo tudi sporočilo, da so v Rodik prišle sovražne enote z namenom prodrati globlje v Brkine. To pa je skupina tudi ustno povedala. Prišli so zvečer in predlagal sem, da prenočijo v našem skrivališču v gozdu na robu vasi. Ostali sta dve, Marija in Zorka, in samo ti dve sta tudi ostali živi. Drugi so odšli na Artviž, misleč, da se bodo tam videli z oboroženimi partizani. Prav ta želja je bila tudi vzrok za tako veliko skupino, ki je verjetno poleg pošte prinesla partizanom tudi kaj za pod zob. Zjutraj okrog četrte ure so se že napotili domov. Zvedelo se je, da so odhajajoč iz vasi tiho peli neko partizansko pesem. Nemška predhodnica je tedaj že prišla do Artviž. Slišala jih je in jim pripravila sasedo. Beg je bil nemogoč. Niso jih postrelili, da se ne bi izdali. Z bajoneti so jih pre-

badali in tako pobili. Po vasi so se razlegali strahotni kriki mladih žrtev. Mrtve so zmetali na zaraščen breg pod cesto. Tako se je končalo življenje 17-letne Silve Babič, 16-letne Albine Race, 18-letne Sabine Race, 16-letnega Slavka Sergeja iz Rodika ter 17-letnega Jožka Bradača iz Kačič pri Rodiku. Potem se je na nasprotni strani Artviž začel boj s partizani. Trajal je 4 ure. V boju je padel nemški oficir, ranjena pa sta bila dva nemška vojaka. Partizani so imeli enega ranjenega. Sovražnik ni mogel naprej in odločil se je, da se vrne na Kozino. Vse vaščane so zgnali skupaj in jih postavili v vrsto. Bilo jih je 42. Nemški podoficir Hans Piko je ukazal vojakom, da naj jih postrelijo, toda njegov nadrejeni oficir tega ni dovolil. Domačin, enainsemindesetletni Jože Mezgec pa je, ko je slišal ukaz o streljanju, začel bežati in to ga je stalo življenje. Alojza Slugo so prisilili, da je peljal naropano blago, 14 govedi, na Kozino. Tam so ga ustrelili.«

Stane Koman

Spomenik talcem na Belem polju pri Hrušici

